

Miroslav K a z í k (Trnava – Moravany nad Váhom)

FUNKČNÝ ČLEN „MENO DOMU“ V MODELOVEJ INTERPRETÁCII ŽIVÝCH OSOBNÝCH MIEN V PAPERADI

FUNCTIONAL ELEMENT „NAME OF THE HOUSE“ IN THE MODEL INTERPRETATION OF THE LIVING PERSONAL NAMES IN PAPERAD

This article reports the characteristics of the functional element “name of the house” in the living personal names in Stará Turá part of Paperad (western Slovakia). In functional element “name of the house” we distinguish: a) the name of the house with anthropobase of surname, b) the name of the house with anthropobase of name of the family, c) the name of the house according to location, d) the name of the house which is not identical with anthropobase of surname or anthropobase of name of the family and does not express even location. “Name of the house” is the least frequent functional element in Paperad.

Keywords

onomastics, living personal names, Paperad

Meno (do) domu funguje ako samostatné živé meno, ale môže byť aj súčasťou živého osobného mena ako jeho funkčný člen. Vyznačuje sa príznakmi [+ dedičnosť], [+ príbuzenský vzťah k rodine ako celku], [+ užší spoločenský úzus] a špecifickým sémantickým príznakom [+ lokalizačný vzťah], ktorý signalizuje, že osoba je cez meno domu spätá so svojím bydliskom.¹⁾

V príspevku charakterizujeme funkčný člen individuálna charakteristika vo všetkých triedach v staroturianskej osade Paperad. Nevšímame si tu meno domu ako samostatné živé meno, ktoré pomenúva dvor, grunt a jeho obyvateľov.

Pri funkčnom člene meno domu rozlišujeme: a) meno domu s antropobázou priezviska, b) meno domu s antropobázou mena rodiny, c) mena domu podľa polohy, d) meno domu, ktoré nie je zhodné s antropobázou priezviska ani s antropobázou mena rodiny a nevyjadruje ani polohu.

Trieda ženatých mužov

S FČ MD je jednočlenný 1 model a 1 živé meno, dvojčlenné 3 modely a živé mená, trojčlenných 9 modelov a živých mien, štvorčlenné 4 modely a živé mená. Najviac sa meno domu nachádza v trojčlenných živých osobných menách.

¹⁾ V. Blanár – J. Matejčík, Živé osobné mená na strednom Slovensku (1. diel). Designácia osobného mena, Bratislava 1978, s. 30.

Tabuľka č. 1 – Meno domu ako FČ v živých osobných menách a v modeloch

FČ	V jedno- členných	V dvoj- členných	V troj- členných	V štvor- členných	Spolu
MD		1			1
MD ₂₁	1	1			2
MD = <RM>				1	1
MD ₃₃ = P			1		1
MD = CH ^P		1	8	2	11
⁰ [MD = (K + RM _[3] = P) ₃₃]				1	1
Spolu	1	3	9	4	17

V 64,71 % prípadov ide o také meno domu, ktoré vychádza z vyjadrenia bydliska podľa polohy, no vo funkčnom člene živého osobného mena meno domu je iná predložka než v mene domu ako samostatnom pomenovaní domu-objektu:

<i>Stacho Z bitovki</i>	$P = RMD + MD = CH^P$
<i>ujco Volár Z majera</i>	$A - P = RM + MD = CH^P$
<i>Palo Múdrich s Pálenikech rátku</i>	$(\underline{K} + RM = P) : <MD> + MD = CH^P$
<i>Peter Durec s Polomi</i>	$K + P + MD = CH^P$
<i>Dušan Mednanskí z Močára</i>	$K + <P> + MD = CH^P$
<i>Rudo Vichlopných Ze stanici</i>	$\underline{K} + <P> + MD = CH^P$
<i>Janko Valo Z bitovki</i>	$\underline{K} + P = RMD + MD = CH^P$
<i>Janko Krúpa zo Salaša</i>	$\underline{K} + P = RMD + MD = CH^P : MD$
<i>Maroš Bjesik Z bitovki</i>	$\underline{K} + P = RMD<> + MD = CH^P$
<i>Mišo Borsukých ze Salaša Mrázých</i>	$\underline{K} + RM = P + MD = CH^P + *RM$
<i>Vlatko Klimáček Stolár Z bitovki</i>	$(\underline{K} + P + CH^z + MD = CH^P) : RM.$

Z morfológie hľadiska je toto meno domu v genitíve singuláru mužského (neživotného) (*Z majera, zo Salaša, ze Salaša, z Močára, s Pálenikech rátku*) a ženského rodu (*Z bitovki, s Polomi, Ze stanici*), pričom sa využíva predložka *z* a jej vokalizované podoby – spisovná *zo* a nárečová *ze*.

Pomenovania domu ako označenie objektov s lexémou *rádek* v Papradi máme doložené v podobách *Pálenikech rádek, Na Páleníkých rátku*. Ide o skupinu domov, ktorá je pomenovaná prostredníctvom kolektívneho privlastnenia. Predpokladáme, že časť *Pálenikech* (kolektívne posesívum) bolo rodinným menom, ktoré vzniklo z individuálnej charakteristiky alebo priezviska alebo bolo starým rodinným menom. Prvotné proprium bola individuálna charakteristika (najpravdepodobnejšie podľa povolania alebo záujmu) a vychádzala z apelatíva *páleník*, ktoré označovalo osobu, ktorá „pálila“ (vo význame produkovala alkohol). Motiváciou vzniku prvotného propria bolo zrejme to, že sa pomenovaný venoval tejto činnosti. V Moravanoch nad Váhom sme zazname-

nali živé osobné meno *Tóno Pálenikech* a pri nej aj meno rodiny *Pálenikech*, ktoré vzniklo podľa toho, že osoba pochádzala z časti Pálenica, ale aj sama pálila alkohol.

Funkčný člen meno domu, ktorý nemá antropobázu zhodnú s antropobázou priezviska ani mena rodiny, je v jednom modeli a živom mene: *Patajko u Strelcov* $RM_{33} + MD$.

V úzkom vzťahu s ním je funkčný člen meno domu, ktorý má antropobázu zhodnú s antropobázou mena rodiny a ktorý je tiež v jednom modeli a živom mene:

ujco Palo Bjesikéch od Strelcov $A - \underline{K} + RM = P + MD = \langle RM \rangle$.

Funkčné členy meno domu *u Strelcov* a *od Strelcov*, ktoré majú podobu genitívu plurálu a spájajú sa s predložkou *u* alebo *od*, súvisia s pomenovaním skupiny domov. Meno domu pôvodne vychádzalo z mena rodiny, ktoré podľa miestnej ľudovej tradície vzniklo podľa toho, že predkovia rodiny slúžili u strelcov v rakúsko-uhorskej armáde (ľudová etymológia, možno pravdivá).

Funkčný člen meno domu podľa predchádzajúceho majiteľa je v dvoch modeloch a živých menách pri pomenovaní jedného ženatého muža:

čo má Vdovjakéch chalupu MD_{21}
Kupka na Vdovjakech chalupe $P + MD_{21}$.

V prvom prípade ide o vetné živé meno, kde je verbom *má* (mať) zdôraznené vlastníctvo domu po predchádzajúcich majiteľoch s menom (priezviskom?) *Vdovjak*. V druhom prípade meno domu vyjadruje miesto bývania v (resp. nesprávne na) dome istých Vdovjakovcov alebo Vdovjaka, ktorý je ako osoba pomenovaný rodinným menom v tvare kolektívneho posesíva bez pripojenia ďalšieho funkčného člena.

Funkčný člen meno domu podľa manželky s antropobázou jej dievčenského priezviska je v jednom živom mene muža, ktorý sa prisťahoval do domu manželky. Má tvar genitívu plurálu s predložkou *u* vo význame miestnom:

Jano Pribiš u Krúpou $\underline{K} + P = \langle RMD \rangle + MD_{33} = P$.

V Papradi sme zaznamenali funkčný člen meno domu, ktorý funguje fakultatívne, vyjadruje miesto, kde pomenovaná osoba býva a skladá sa z predložky *u* a živého mena družky pomenovaného v genitíve:

Gustáv Šupák (v Koščáléch doline) (u Anni Michalcéch) $K + (RM : MD) + {}^0CH^P + {}^0[MD = (K + RM_{[3]} = P)_{33}]$.

Živé meno družky pozostáva z úradnej podoby rodného mena a rodinného mena podľa predchádzajúceho manžela, ktoré vychádza z antropobázy jeho priezviska. Rodinné meno $(RM_{[3]} = P)_{33}$ má tvar kolektívneho posesíva.

Nárečové prvky sú tu tie isté, ako v triede vydatých žien v Papradi – neprítomnosť dvohlásky *ia* (z *Močára, rátku* – nárečovým je i samotné slovo *rádek* v tvare nominatívu singuláru, kde je za tvrdý jer striednica *e* miesto *o*), zakončenie substantíva ženského rodu vzoru *ulica* v genitíve singuláru miesto *e* na *i* (*Ze stanici*).

FČ meno domu sa spája v živých menách so všetkými ostatnými funkčnými členmi.

Trieda vydatých žien

S FČ MD v Papradi v triede vydatých žien nie sú žiadne jednočlenné modely a živé mená, dvojčlenné sú 4 modely a živé mená, trojčlenných je 8 modelov a živých mien, štvorčlenné sú 3 modely a živé mená, päťčlenný 1 model a 2 živé mená, šesťčlenné 2 modely a živé mená. Najviac sa funkčný člen meno domu objavuje v trojčlenných živých menách.

Tabuľka č. 2 – Meno domu v modeloch a živých osobných menách (prvé číslo predstavuje počet v modeloch, druhé v živých menách)

FČ	V jedno- členných	V dvoj- členných	V troj- členných	V štvor- členných	V päť- členných	V šesť- členných	Spolu
MD = CH ^P	–	3	6	2			11
⁰ MD = CH ^P	–		1				1
(MD = CH ^P) ₁				1			1
(MD = CH ^P) ₃					1/2	2	3/4
MD	–		1				1
MD ₂₁		1					1
Spolu	–	4	8	3	1/2	2	18/19

Meno domu podľa predchádzajúceho majiteľa je v dvojčlennom živom mene v lokáli singuláru posesívneho adjektíva a substantíva stredného rodu a spája sa s predložkou *na*:

Tichá na Hučekovom dome

$P_3 + MD_{21}$.

Funkčný člen meno domu, ktorý nemá antropobázu zhodnú s antropobázou mena rodiny ani priezviska, je v trojčlennom živom mene v tvare genitívu plurálu substantíva mužského rodu a spája sa s predložkou *od*:

Vrkočova Palova od Klimáčkovej

$(P = RMD + \underline{K})_3 + MD$.

Meno domu ako samostatné pomenovanie stavby je *U Klimáčkovej*. Nie je zhodné ani s priezviskom otca, rodným priezviskom matky, ani s priezviskom manžela pomenovanej, ale je zrejme, že pochádza z priezviska niekdajších obyvateľov domu.

Zvyšné funkčné členy meno domu (17, čo je 89,47 %) vychádzajú z vyjadrenia bydliska podľa polohy, no vo funkčnom člene živého osobného mena meno domu je iná predložka než v mene domu ako samostatnom pomenovaní domu-objektu. Jedno je s príbuzenskou motiváciou podľa otca: (*céra Rudova Vichlopna Ze stanici A + (\underline{K} + <P> + MD = CH^P)₁*) a štyri s príbuzenskou motiváciou podľa manžela (*Anička Vladova Stolárova Z bitovki žena \underline{K} + (\underline{K} + CH^Z + MD = CH^P)₃ + A*; *Anička Vladova Stolárova Z bitovki manželka \underline{K} + (\underline{K} + CH^Z + MD = CH^P)₃ + A*; *Anička Vladova*

Klimáčkova Stolárova Z bitovki žena $\underline{K} + (\underline{K} + P + CH^z + MD = CH^p)_3 + A$; *Anička Vladova Klimáčkéch Stolárova Z bitovki žena* $\underline{K} + (\underline{K} + \underline{P} + CH^z + MD = CH^p)_3 + A$.

Ostatné sú bez príbuzenskej motivácie (jedno z nich sa používa fakultatívne):

<i>Anča z Močára</i>	$\underline{K} + MD = CH^p$
<i>Pašmička spot Lipovca</i>	$RM_3 = P + MD = CH^p$
<i>Kubicová spot Lipovca</i>	$P_3 = RMD + MD = CH^p$
<i>teta Z majera Volárech</i>	$A - MD = CH^p + RM_3 = P$
<i>Anča Ochodnických z Močára</i>	$\underline{K} + RM_1 = P + MD = CH^p$
<i>Kristína Bjesikých Z bitovki</i>	$\underline{K} + RM_3 \langle \rangle = P + MD = CH^p$
<i>Zdenka Vichlopných Ze stanici</i>	$\underline{K} + \langle \underline{P}_3 \rangle + MD = CH^p$
<i>Kristína Bjesiková Z bitovki</i>	$\underline{K} + P_3 = RMD \langle \rangle + MD = CH^p$
<i>Múdrich Lena s Pálenikech rátku</i>	$RM_3 = P + \underline{K} + MD = CH^p$
<i>Vrábliková – Babušáčka (Spot duba)</i>	$P_3 = \langle MD \rangle + RM_3 = \langle MD \rangle + {}^0MD = CH^p$
<i>Mišova Beta Borsukých zo Salaša</i>	$\underline{K}_3 + \underline{K} + RM_3 = P + MD = CH^p$
<i>z Bjelčikých dolini Ruda Kubánka manželka</i>	$MD = CH^p + (\underline{K} + P = RMD)_3 + A$.

Z morfológického hľadiska je FČ $MD = CH^p$ substantívum v genitíve singuláru mužského (neživotného) (*Z majera, zo Salaša, z Močára, spot Lipovca, Spot duba, s Pálenikech rátku*) a ženského rodu (*Z bitovki, Ze stanici, z Bjelčikých dolini*) (ktorého súčasťou je v dvoch prípadoch kolektívne posesívum – *Pálenikech, Bjelčikých*), pričom sa využívajú predložky *spot, z* a vokalizované podoby predložky *z* – spisovná *zo* a nárečová *ze*.

Nárečové prvky sa prejavujú v neprítomnosti dvohlásky *ia* (*z Močára, rátku*), v zakončení substantíva ženského rodu vzoru *ulica* v genitíve singuláru miesto *e* na *i* (*Ze Stanici*).

Pri využívaní funkčného člena meno domu v živých menách pozorujeme jeho spájanie so všetkými ostatnými funkčnými členmi.

Trieda slobodných osôb

S FČ MD v Papradi v triede slobodných žien nie sú žiadne jednočlenné modely a živé mená, dvojčlenné sú 3 modely a živé mená, trojčlenných je 8 modelov a živých mien (ak za dva modely považujeme $\underline{K} + P_1 = RMD \langle \rangle + MD = CH^p$ a $\underline{K} + P_1 = RMD \langle \rangle + {}^0MD = CH^p$), 8 štvorčlenných modelov a živých mien. Najviac sa funkčný člen meno domu používa v trojčlenných a štvorčlenných živých osobných menách.

Tabuľka č. 3 – Meno domu v živých osobných menách a modeloch

FČ	V dvojčlenných	V trojčlenných	V tvorčlenných	Spolu
$MD_{11} = P$	2			2
$MD = CH^p$	1	7	6	14
${}^0MD = CH^p$		1		1
$MD_4 = CH^p$			2	2

Spolu	3	8	8	19
-------	---	---	---	----

Funkčný člen meno domu podľa matky, ktoré vychádza z antropobázy rodného priezviska matky, je v tvare genitívu plurálu substantíva mužského rodu, obsahuje predložku *od* a nachádza sa v dvoch dvojčlenných modeloch a živých menách:

Anna od Otiepkov

$$K + MD_{11} = P$$

Anča od Otiepkov

$$\underline{K} + MD_{11} = P.$$

Ostatné funkčné členy meno domu (17, čo je 89,47 %) vyjadrujú bydlisko podľa polohy, no vo funkčnom člene živého osobného mena meno domu je iná predložka než v mene domu ako samostatnom pomenovaní domu:

Lida s Polomi

$$\underline{K} + MD = CH^P$$

mladí Buno Spot duba

$$A - P_1 + MD = CH^P$$

Jano Raškých Za kulturákom

$$\underline{K} + RM_1 = \langle MD \rangle + MD = CH^P$$

Lida Durcých s Polomi

$$\underline{K} + RM_1 \langle \rangle = P + MD = CH^P$$

Martin Buno Spot duba

$$K + P_1 + MD = CH^P$$

Jano Durec Za kulturákom

$$\underline{K} + P_1 + MD = CH^P$$

Jaro Bjesik Z bitovki

$$\underline{K} + P_1 = RMD \langle \rangle + MD = CH^P$$

Bunov sin Spot duba

$$P_1 + A + MD = CH^P$$

Jano Raškých Durec Za kulturákom

$$\underline{K} + RM_1 = \langle MD \rangle + P_1 + MD = CH^P$$

Sandra Krúpová Tiborova zo Salaša

$$K + P_1 = RMD + K_1 + MD = CH^P$$

Vladova Stolárova cérka Z bitovki

$$(K + CH^z)_1 + A + MD = CH^P$$

Branov Spot duba Babušákých sin

$$\underline{K}_1 + MD = CH^P + RM_{11} + A$$

Lubove Roháčkých céri z Bjelčikech dolini

$$(\underline{K} + \underline{P})_1 + A + MD = CH^P$$

Kovačovic Elenin sin zo Salaša

$$P_1 + K_{11} + A + MD = CH^P.$$

Jeden funkčný člen $MD = CH^P$ sa používa fakultatívne (*Ratko Bjesik /Ze školskej bitovki/* $\underline{K} + P_1 = RMD \langle \rangle + {}^0MD = CH^P$) a dva sú s príbuzenskou motiváciou podľa starého otca (*Vichlopnech vnuk Ze stanici Marek* $\langle \underline{P}_4 \rangle + A + MD_4 = CH^P + K$, *Vichlopnech vnuk Ze stanici Rasto* $\langle \underline{P}_4 \rangle + A + MD_4 = CH^P + \underline{K}$).

Pri funkčnom člene meno domu podľa starého otca by sa mohlo zdať, že sa vzťahuje aj na vnukov, ale kým starí rodičia bývajú v dome s menom *Na stanici*, vnuci v dome s menom *Pri obchode*.

Funkčný člen $MD = CH^P$ je v tvare genitívu singuláru substantíva mužského (neživotného) (*zo Salaša, Spot duba*) a ženského rodu (*Z bitovki, Ze stanici, s Polomi, z Bjelčikých dolini*) a v inštrumentáli singuláru substantíva mužského rodu (neživotné) (*Za kulturákom*). Súčasťou názvu *z Bjelčikých dolini* je kolektívne posesívum *Bjelčikých*, súčasťou pomenovania *Ze školskej bitovki* je adjektívum ženského rodu v tvare genitívu singuláru. Využívajú sa tu predložky *spod*, *z* a vokalizované podoby predložky *z* – spisovná *zo* a nárečová *ze*.

Vplyv nárečia je aj v tvare genitívu singuláru substantíva ženského rodu vzoru ulica. Končí sa na *-i*: *Ze stanici*. Okrem toho sa tu miesto *ň* vyslovuje tvrdé *n*. Spisov-

ná podoba *od Otiepkovcov* sa nahrádza podobou *od Otiepkov*. Miesto pomenovania *kultúrny dom* tu stojí nespisovné univerbizované *kulturák*.

Meno domu má v Papradi vo všetkých troch triedach najnižší výskyt. V triede ženatých mužov meno domu predstavuje 4,2 % všetkých funkčných členov, v triede vydatých žien 2,91 % a v triede slobodných osôb 3,49 %.

Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Nám. J. Herdu 2

917 01 Trnava

Slovensko

mirokaz@post.sk